

BİR DEĞERLER SİSTEMİ OLARAK “KİMLİK” DUYGUSU VE ATATÜRK

Yrd. Doç. Dr. Ali KUŞAT

Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Din Psikolojisi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

*Küçük beyinler kişilerle,
orta beyinler olaylarla,
büyük beyinler projelerle
ilgilenirler. Anonim*

Özet

Bu makale, bilhassa bir değerler sistemi olarak kimlik duygusunun gelişimini E. Erikson'un Kişilik Gelişimi ve Abraham Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi teorileri ışığında, bireysel ruh sağlığı ve bunun toplumsal ilişkiler açısından milli birlik ve bütünlüğe nasıl yansıdığını ve Atatürk'ün bu konuya verdiği önemi açıklamaya çalışmaktadır. Makalede, kimlik duygusunun, bireysel ve toplumsal bir ihtiyaç olduğu ve bu ihtiyacın giderilmesinin, bireyin ve toplumun gelişimini olumlu; kimlik yoksunluğunun ise bireysel ve toplumsal gelişimi olumsuz etkileyeceği vurgulanmakta ve bu nedenle Atatürk'ün de Türk toplumuna, toplumsal gelişimin daha iyi ve dengeli olması için bir kimlik kazandırma yolunda gayret gösterdiği belirtilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kimlik, Özel Kimlik, Nesnel Kimlik, Türk Kimliği, Kişilik Gelişimi, İhtiyaçlar Hiyerarşisi.

1- Giriş

Bir ülkenin kalkınması, gelişmesi büyük ölçüde o ülke bireylerinin psikolojik gelişim basamaklarında belirli bir yere gelmeleriyle mümkün olur. Bugün gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere baktığımızda en temel farklılığın bireysel gelişmişlik düzeyinde yaşandığını görürüz. Bireylerinin gelişimini tamamlayamadığı toplumlar gelişmemiş, bireylerinin gelişimlerini belirli bir düzeye getirebilmiş toplumlar ise gelişmiş ülkeler kategorisinde yer almaktadır.

Sosyal doku, her bir hücrenin sağlıklı olmasıyla güçlenir, sağlam kalır. Bu nedenle bir ülkenin en önemli eğitim-öğretim planlarının başında, her bir bireyini modern psikolojinin ortaya koyduğu gelişim psikolojisi teorilerini esas alarak eğitmesi ve her bir gelişim dönemine göre bebeklikten başlayarak bireysel gelişimi en üst düzeyde gerçekleştirmesi konusunda önemli adımlar atması gerekmektedir. Bu konunun önemini, Gelişim Psikolojisinin tarihi gelişim süreci içerisinde psikolojinin daha popüler bir alt dalı haline gelmesinde görmekteyiz.¹

Devletlerin de insanlar gibi bir organizma olduğu ve bu nedenle insanda olduğu gibi devletlerin de kuruluş, gelişme, olgunluk ve gerileme dönemlerini yaşadıkları ve hatta onlara belli bir ömür biçildiği de bilinmektedir. Belki ömür konusu biraz abartılı bulunsa da gerçek şu ki, devletlerin de insanlar gibi bir yapıya sahip oldukları ve bu nedenle çocukluk, gençlik, ilk yetişkinlik, olgunluk ve yaşlılık dönemlerini yaşadıklarının düşünülmesi pek de tutarsız görünmemektedir. Devletlerin her gelişim döneminde, bu dönemlere damgalarını vuran önemli devlet adamları da bulunmaktadır. Bu liderlerin ülkelerini gelişim basamağının bir üstüne çıkarma konusunda oldukça bilinçli davrandıkları görülmektedir. Devlet adamlarının söylemleri, davranışları hep buna yönelik olmaktadır. Devletlerin hızlı bir şekilde ilerlemeleri bu devlet adamlarının daha iyi anlaşılmaları ile de yakından ilgilidir. Devlet adamları ülkelerinin gelişim özelliklerini iyi bildikleri için bu gelişim dönemine uygun ve bu dönemi en iyi güdüleyici yönlendirmelerde buldukları görülmektedir.

2- Problem

Türk tarihine bakıldığı zaman, tarihe yön veren bilge kişiler, bilim adamları ve liderler yetiştiğini görmekteyiz. Bilge kişiliği ile tanınan yediyüz yıl önce yaşamış ve Çin Seddi'nden Adriyatik kıyılarına kadar geniş bir coğrafyada mizahi yönüyle meşhur Nasreddin Hoca'nın fıkralarını anlatır, güler geçeriz. Nasreddin Hoca'nın söylediklerini psikolojik, sosyolojik ve pedagojik bakış açılarıyla anlamaya pek çalışmayız. Ne yazık ki bunları bazen yabancı bilim adamlarının yapmasına karşılık bizim literatürümüzde bilimsel nitelikli çalışmaların pek de yeterli olduğunu göremeyiz. Örneğin R. Ornstein'in² Türkçe'ye "Yeni Bir Psikoloji" başlığı ile çevrilen kitabının hemen hemen her bölümünün başında, o bölümde anlatılacak olanları özetleyen Nasreddin Hoca'dan bir fıkra bulunmaktadır. Bu da gösteriyor ki bazen yabancılar bizim değerlerimizi bizden daha iyi önemsemekte ve anlamaya çalışmaktadırlar.

Geçmişimizde tarihimize yön veren Alpaslan, Fatih, Atatürk ve daha birçok Türk büyüklerinin sözleri ve yaptıklarının, farklı disiplinlerin bakış açılarıyla ele alınıp incelenmesi geleceğimiz açısından oldukça önem arz etmektedir. Onların sözlerini ve davranışlarını bilimsel yöntemlerle inceleme yerine, çoğu kez ideolojik-siyasal bakış açılarıyla tartışıp durmaktayız. Bugün İslam dünyasının en temel sorunlarından birisinin, "dinsel, bilimsel, felsefi, ideolojik-siyasal olanın özdeşleşmesi" ve bu alanlar arasındaki sınırların iyi çizilememiş veya kaybolmuş olmasıdır.³ Halbuki böyle toplum liderlerinin bütün ideolojik yönlendirmelerden uzak, tamamen toplumun genel ihtiyaç ve geleceği doğrultusunda yaklaşıp anlaşılması toplumun genel yararı ve geleceği açısından oldukça önemlidir. Kaldı ki böyle büyük önderlerin herhangi bir ideolojik akımın temsilcisiymiş gibi gösterilmesi ve tanıtılması onların toplumun bütünü tarafından benimsenme ve önemsenmesini engelleyici bir rol de oynama tehlikesi bulunmaktadır.

Bugün, artık bir sözün, davranışın anlaşılmasında, bilişsel, fenomenolojik ve epistemolojik anlayışların ve yorumlama biçimlerinin ön plana çıktığını görmekteyiz. Bir sözün anlamında “Ne dedi” den ziyade “Ne demek istedi” “Niçin dedi” “Hangi ortamda dedi” anlayışlarının daha yaygın olarak ön plana çıktığı görülmektedir.

Büyük Atatürk’ün söylediği ve bugün Türk Milleti’nin bir beden gibi olması, bu milletin mensuplarının kendilerini nasıl algılamaları, Türk devletinin de kendi yurttaşlarını nasıl görmesi gerektiğini ifade eden ve böylece Türk milletine bir hedef çizen “Ne Mutlu Türk’üm Diyene” vecizesi tahlil edilmesi gerekli sözlere dendir.

Ne yazık ki “Ne mutlu Türküm diyene” sözünün içerdiği anlamın anlatılması yerine, lafızlarının ezberletilmeye çalışılması ve söylenmesi, bazı çevrelerin bu sözü başka anlamlar vermesine neden olmuştur. Atatürk’ün bu ve diğer sözlerinin birçok anlamlar içerdiğini ve bu anlamların birtakım ideolojik yönlendirmelerden uzak ancak psikoloji ve sosyolojinin verileriyle daha iyi anlaşılabilceğini varsaymaktayız. Bu da Atatürk’ün daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Bu nedenle bu makalede, Atatürk’ün “Ne Mutlu Türk’üm Diyene” sözü bilhassa, Erik Erikson’un “Kişilik-kimlik Gelişim” ve Abraham Maslow’un “İhtiyaçlar Hiyerarşisi” teorileri ışığında açıklanmaya çalışılacaktır.

Bu makalemizde, kimlik duygusunun ortaya çıkışını E. Erikson’un kişilik gelişim teorisi ve Abraham Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi teorileri açısından nasıl ortaya çıktığını ve bu duygunun yaşanmasının birey ve toplum açısından fonksiyonunu belirttikten sonra Türk Milletinin kurtarıcısı ve Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk’ün bu konuya bakış açısını O’nun özdeyişlerinden hareketle açıklamaya çalışacağız. Çünkü O’nun değişik ortamlarda söylediği sözleri birtakım ince anlamlar içeren ve üzerinde düşünülmesi gereken sözlere dendir. Yalnız toplum olarak bu sözlerin ne anlatmaya çalıştığını psiko-sosyal teoriler ışığında bilimsel olarak anlamaya çalışmadan ziyade onları çoğu zaman birtakım ideolojik düşünceler doğrultusunda anlama ve anlatma çabalarının oldukça yaygın olduğunu üzüntüyle izlemekteyiz.

3- Kimlik Duygusunun Bir İhtiyaç Olarak Ortaya Çıkışı

“Kimlik arayışı gelişimin temel özelliklerinden birisidir.”⁴ “Kimlik (identity) benliğimiz konusunda daha önce kimsek, yine o olduğumuz yolundaki öznel bir bütünlük, tutarlılık ve süreklilik duygusu; “ben kimim?” sorusuna verdiğimiz başka herkesten ayrı, eşsiz bir insan olduğumuz yolundaki cevabımızdır. Bu duygu bedensel yapımızla ilgili olduğu gibi anılarımız, değer yargılarımız, inançlarımız, yaşadıklarımız ve cinsiyet, etnik, yaş, statü vb. toplumsal konumumuzla, mesleki durumumuz ve başkalarının bizi algılayışlarıyla şekillenir.”⁵

Psikanalitik kişilik gelişim teorisine göre, ergenlik yaşı 10,5-12,5 yaşları arasında başlar ve bu yıllarda kimlik duygusu bilişsel gelişimin soyut işlemler dö-

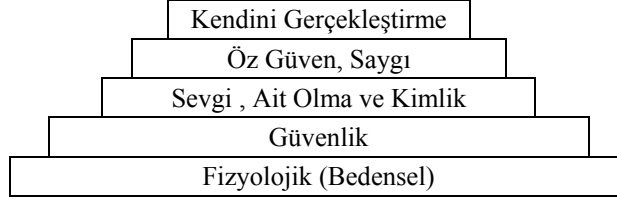
nemine girmesiyle de kendisini en şiddetli bir şekilde bağımsızlık istek ve arzusunda hissettirir. Aileden bağımsız olmak isteyen ergen, bu bağımsızlığını ekonomik alanda da yaşamak için öğrenci dahi olsa kendi ayakları üzerinde durabilecek bir gelir elde etmek için yarım günlük işler aramaya başlar en azından bu duygu yoğunlaşır. Bir erişkin gibi hareket etmek ister. Belirli ölçüde sosyal beklenti ve normlara uyum sağlamaya da gayret gösterir.

Erikson, ergenlik döneminde bir krizden ve bu krizin giderilmesi için kişinin içinde yaşadığı çevrenin rolünden bahseder. Erikson'a göre yetişkinliğe sağlıklı geçişin en önemli koşulu kimlik kazanmadır. Kimliğin oluşması süreci ergenlikten itibaren başlayan önemli psikolojik bir olgudur. Bunun bu dönem içerisinde oluşması ve tamamlanması kişiliğin diğer aşamaları için vazgeçilmez bir özellik taşır. Bu dönemde kimliği gelişmemiş bir kişinin diğer gelişim dönemlerinden söz etmenin de bir anlamı kalmaz. Çünkü Erikson teorisine göre önceki dönemler daha sonraki dönemler için bir zemin teşkil eder. Ergenliğin sonlarına doğru dengeli bir kimlik duygusunun geliştirilmesi, olgunluğa doğru kişilik bütünlüğünü kazanmaya yönelik bireysel gelişmenin temelini oluşturur.

Psikanalist E. Erikson insan kimliğinin ekonomik, politik, sosyo-kültürel, manevi (spiritual) olmak üzere dört temel unsurunun olduğundan bahseder. Bu dört hususun insan psikolojisinde çok önemli unsurlar olduğunu ve bunların insanın güdülenmesinde önemli roller oynadıklarını belirtir. Erikson'a göre bir ulusun, sınıfın veya kastın mensubu için kimliğin unsurlarından birisinin olmayışı, büyük bir sorun demektir. Kimlik unsurlarından birisinin olmayışı, bireyi içinde yaşadığı toplumun üstün özellikli insancıl bir üyesi haline gelmesinin önünü tıkar. Varlığını ve potansiyel güçlerini ortaya koyması için her birey gelişimi sürecinde, kendine ait bir kimlikle toplumu içerisinde yetişip büyümesi gerekmektedir.⁶

Her toplum kendi kültürel ve sosyal değerleri doğrultusunda bir kimlik repertuarına sahiptir. Toplum, üyelerini bu nesnel kimliği kabullenmeleri doğrultusunda eğitir. Toplumun bireyleri geliştikçe bu nesnel kimliği öznelleştirerek içselleştirme yoluna giderler. Böylece sosyal (nesnel) kimliğin yanında öznel bir kimlik de geliştirilmiş olur. Yalnız öznel kimlik, nesnel kimliğin var olduğu durumlarda mümkündür. Nesnel kimlik olmadan öznel kimliğin oluşturulması ve geliştirilmesi ve yaşaması imkansız olarak görünmektedir.⁷

Kimlik, ihtiyaçlar hiyerarşisinde de kendini hissettiren gelişimsel bir özelliktir. Birey doğumundan itibaren her gelişim döneminde o dönemlere ait birtakım ihtiyaçları ortaya çıkar ve bu ihtiyaçları gidermeye yönelik güdülenmeler içerisine girer. Bu ihtiyaçlar ve güdüler ile ilgili belki de en ilginç teoriyi ünlü hümanist psikolog Abraham Maslow ortaya koymuştur. Maslow, insanın ihtiyaçlarını doğumundan itibaren bedensel, psiko-sosyal (güvenlik, sevgi, özgüven-özsaygı, benlik) ve ruhsal, (bilişsel, estetik, din ve kendini gerçekleştirme) ihtiyaçlar olarak tasnif eder. İnsan, aşağıdan yukarı doğru ihtiyaçları tatmin edildikçe, hiyerarşide kendisinden bir yukarıda bulunan diğer ihtiyaca güdülenir.

A. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi teorisine göre insanın en önemli ihtiyaçlarının başında, bilhassa ergenlik dönemine girmesiyle birlikte kimlik ve buna bağlı olarak statü ve bağlılık, aidiyet ve yüksek benlik ihtiyaçları gelir. 'Birey, toplum içinde saygın, prestij sahibi ve bir statüsü olan bir kişi olarak yer almak ister. İçinde yaşadığı topluma uyum sağlaması büyük ölçüde bu isteklerinin karşılanmasına bağlıdır.'⁸ Gençlerin ailelerinden istedikleri en önemli konuların başında, ailelerin onları artık çocuk gibi sevmeyi bırakmaları ve onlara evde bir yeri ve statüsü olan kimlikli bireyler olarak yaklaşma istek ve arzuları gelmektedir.

İnsanın yeme, içme, giyinme gibi fiziksel ve fiziyojik ihtiyaçlarını karşılamakla ihtiyaçları bitmez. İnsan da sosyal bir varlık olarak yeme içme giyinme ihtiyacının giderilmesinden sonra güvenlik ihtiyacı kendisini hissettirir. Birey gerek ekonomik gerekse de psikolojik olarak güvenlik içerisinde olmaya güdülenir. Güvenli bir ortam içerisinde yaşamak ister. Üçüncü basamakta birey, güvenlik ihtiyacını giderdikten sonra, sosyal ihtiyaçları kendisini hissettirir. Sosyallik psikologların genel görüşüne göre, doğuştan var olan önemli bir ihtiyaçtır. İnsan tek başına yaşayan bir varlık değildir. Kaldı ki hayvanlar da sürüler halinde yaşamaktadırlar. Bir gruba, bir topluluğa ait olmak ister. Doğuştan var olan aidiyet ve kimlik duyguları bilhassa ergenlik döneminde kendilerini daha iyi hissettirir.

Bireysel ve toplumsal uyum ve gelişme, ihtiyaçlar hiyerarşisinin üst basamaklarına doğru daima bir güdülenme içerisinde olmakla mümkün olur. Bu nedenle "kişilik uyumu ve bütünlüğü, düşük seviyedeki temel ihtiyaçların daha yüksek seviyedeki ihtiyaç ve uzun vadeli yapılan planlar tarafından kontrol edilmesi olarak görülebilir. Bu uzun vadeli planlar da belli yaşam tarzı, amaç ve değerlere adanmış bir kimliğin geliştirilmesiyle mümkündür."⁹

4- Kimlik Duygusunun Fonksiyonu

Erikson'a göre kimlik edinme döneminde ergen başarılı bir şekilde kimlik kazanma sorununu çözerse, kendine güvenen, kendinden emin bir kişi olarak yaşamını sürdürebilir ve başarılı olur. Bu duygu bireye güç, topluma dirlik ve düzen verir. Kimlik aynı zamanda benlik duygusunun kazanılmasının da önemli bir yardımcı unsurudur. Böylece kimlikli kişide benlik kazanımı da kolay olur. 'Yüksek benlik duygusu, kendine güven ve başarı duygusunun da bir tetikleyicisi durumundadır. Yüksek benlik duygusuna sahip bireyler başarılı olmaya daha çok güdülenirler. Her türlü zorlukların üstesinden daha iyi gelebilirler. Sebat ederler, başarılı

olabileceklerine olan inançları daima canlı kalır. Yüksek benlik duygusuna sahip olanlar daima başarılı olma yönünde gayret gösterirler.¹⁰

Pozitif kimlik duygusu, rasyonel olmayan, birtakım psikonevrotik ve nevrotik karakterli kendini inkar ve başkalarına olan nefret duygusunun giderilmesine olanak sağlar. Bu çeşit olumlu bir kimlik, sosyal ortamın yani içinde yaşadığı grup, ulus yada kültürün ona sunduğu anlamlı desteğine bağlıdır.¹¹ Bu nedenle, bireyin içinde yaşadığı sosyolojik formülasyon kişinin yetişmesinde, gelişmesinde oldukça önemlidir.¹² Zira toplumsal kültürü oluşturan, değerler, idealler ve semboller normların belirginleşmemiş olduğu toplumlarda ergen veya birey neye değer vereceği konusunda bir karmaşa yaşar.¹³

Düşük benlikli bireylerin kendilerine kendi kabiliyetlerine güvenleri daha düşüktür. Öte yandan benlik katsayıları düşük bireylerin, kimlik duygusuna sahip olmayan bireyler arasından çıkma olasılığı daha yüksektir. Bunlar çeşitli zorluklarla baş etmede zorlanırlar, kendilerini daima mutsuz ve huzursuz hissederek. Zorlukların içerisinde çıkma konusunda gayret göstermezler ve içerisinde buldukları olumsuzluklardan kurtulmak ve bu olumsuzlukları değiştirme konusunda isteksiz ve güvensizdirler.¹⁴ Bugün bütün toplumda sorun çıkarıcı ve illegal oluşumların içerisinde yer alanların çoğunlukla kimlik sorunu yaşayanlardan oluşmasının nedeni budur. Kişilik gelişiminin bu aşamasında mensubiyet duygusu ön plana çıkar. Bireyde kendisini, bir grubun, topluluğun üyesi olma ve onunla var olma bilinci gelişir. Yalnız bu grup bireye bir kimlik verir, onu kendisinin onurlu bir üyesi olarak görürse o zaman bireyde ne mutlu bu grubun üyesiyim anlayışı gelişir. Kimlik, ruhların bir ve ahenk içerisinde buluşmasına yardımcı olur. Aksi takdirde başka gruplar ve yollar aramaya devam eder.

Kim ve ne olduğunun farkında olmayanlar, başkalarının onlara biçtiği kimliğe bürünmek ve bir aşağılık kompleksi içerisinde onların kendileri ile ilgili ne düşündüklerini dikkate almamak zorunda kalırlar. Kendisi olamayan, kendisini daha sık aldatır. Öz güveni olmaz, daima çevresindeki akıntılara ilgi duyar.

Ergenlik dönemindeki kendini arayıp bulma ve kanıtlama bunalımı ve karmaşası bazı gençlerde ruh sağlığının bozulmasına kadar varabilir. Bir kimse olmayı beceremeyen genç dürtüseldir, ani tepkiler ve çıkışlar gösterir. Sinirli, saldırgan, dengesiz tutumları nedeniyle ailesi ile çatışır. Çoğu zaman uyumsuz, kuşkucu ve alıngandır. Ruhsal çökkünlük, aşırı taşkınlık ve sosyal uyumda sorunlar yaşarlar.¹⁵ Özellikle, borderline (sınırdaki kişilik) bozukluğunda “bireyin kimlik duygusunda, ilişkilerinde, duygulanımında yaygın ve süregelen dengesizlik belirgindir. Bu kişiler cinsel, mesleki ve toplumsal kimliklerinde derin güvensizlik, dengesizlik gösterirler. Sağlam bir kimlik duygusu (sense of identity) gelişmemiştir. Çabucak dış kırıklığında uğrarlar, bunaltı, çökkünlük belirtileri gösterirler. Zaman zaman antisosyal atak davranışlar, psikoaktif maddelere yönelme, hızlı yaşam çabaları, kendilerine zarar verme eğilimleri” görülür.¹⁶ Bunların ekonomik, etnik ve dini marjinallikleri onlarda olumlu bir kimlik geliştirme hususunda zayıf bir zemin teşkil etmektedir. Toplumda kendine ait bir kimlik ve bir yer bulamayanlar, top-

lumsal bütünden kopup marjinal ve radikal grupların içerisinde kendileri için bir yer arayarak bir kimlik oluşturma çabası içerisine girerler.¹⁷ Anadolu kültüründe “kimlikli ve kişilikli bir insan” ifadesi çok yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Bu ifade, ‘kendini ve kim olduğunu bilen ve çevresine uyumlu ve toplumsal değerlere saygılı birey’ anlamında kullanılmaktadır. Bugün büyük şehirlerde uyuşturucu, hırsızlık, dolandırıcılık ve kapkaç gibi kirli işlerle uğraşanların daha çok kimlik krizi içerisinde olan ve olumlu bir kimlik bilincinden yoksun gençler arasından çıktığı görülmektedir. Alkol, sigara, madde bağımlılığı gibi alışkanlıklara kolayca yönelir. Böylece yalancı bir güven duygusu oluşur. Üstün ve başarılı görünme arzusunu, kıskançlığını, kuşkuculuğunu bir süre uyuşturucu ile avutmaya çalışır. Grup baskısını üzerinde çok hisseder. Aidiyet duygusu ile toplumsal değerleri hiçe sayabilir.

Toplum bireylerini bilimli bir ekonomik amaç uğruna yönlendirmek, kimlik ve birlik duygusunu geliştirir. Başarılı bir birey toplumsal entegrasyona yönelirken, başarısız olanlar kimlik yoksunluğu ve toplumsal entegrasyondan uzaklaşırlar. Özgüvene sahip kimseler belirli bir süreçte kolektif bir toplumsal birliğe doğru dengeli bir benlikle, organize olmuş bir birlikle, toplumsal bir realite içerisinde entegrasyona uyum sağlarlar ki bu duyguya benlik kimliği (ego-identity) denir.¹⁸

Bu nedenle toplumda yalnızlığın yalnızca Allah’a ait bir özellik olduğunu vurgulayan ve insanın yalnız yaşamayacağını ifade eden bir çok ata sözlerimiz mevcuttur. İnsan başkalarıyla birlikte olmak, onlarla dertleşmek ve konuşmak ister. ‘Nasıl ki su, amino asitler, kalsiyum gibi mineraller insan bedeni için bir ihtiyaçtır ve bu ihtiyacın giderilmemesi birtakım bedensel hastalıklara neden oluyorsa, ihtiyaçlar hiyerarşisinin üst kısımlarında yer alan güvenlik, kendini bir gruba ait hissetme, kimlik, sevgi ve yakın ilgi, saygı ve prestij gibi ihtiyaçların giderilmemesi de birtakım nevrotik rahatsızlıklara neden olmaktadır’.¹⁹ Bugün Avrupa’da aşırı bireyleşme neticesinde en yaygın ruhsal sorunların başında anomi gelmektedir. İnsanlar içinde yaşadıkları topluma ve onun normlarına yabancılaşmış durumdadırlar. Bir milyonluk şehirde oturmalarına rağmen dost diyebilecekleri, selam verebilecekleri bir tanıdıklarının olmaması oldukça acı verici bir olaydır. Bu nedenle, İslam dininde insanların birbirlerini gördüklerinde onlarla selamlaşmaları ve iyi niyet ifadesi olan sözler söylemeleri öğütlenir ki, toplumda yalnız birey kalmasın.

Sosyal ihtiyaçlarını gideren bireyin ihtiyaçları bitmez, yücelerek devam eder. İnsanların bundan sonraki ihtiyacı benlik ihtiyacıdır. Birey artık kim olduğunun ve içinde bulunduğu toplumda pozisyonunun ne olduğunun bilincine varır bunu sorgular. Bu dönemde ergen, dengeli, istikrarlı, sağlam zemine oturmuş ve yüksek öz saygılı bir kişiliğe sahip olmak ister. Sağlam temelli, öz-saygılı olma istek ve ihtiyaçlarının arkasında kendi gerçek kapasiteleri, başarıları ve başkalarından görecekları saygı yatmaktadır. Bu da onları daha çok başarılı olmaya, daha dengeli ve kendine güven duygusunun artmasına ve bağımsız davranabilme yeteneğine kavuşmalarına neden olur. Bu hem kendilerine hem de çevrelerine olan saygılarının gelişmesi açısından önemlidir.

Kişisel kimlik duygusunun bireye kazandırdıklarını Nuri Bilgin şöyle sıralar: 1- Kimlik duygusu zamansal bir boyut içerir. Bireyi geçmişi ile ilişkilendirir. 2- Kişisel kimlik bir birlik ve tutarlılık duygusu verir. Bireyi farklı zamanlarda aynı kişi olduğu bilinci içerisinde tutar. 3- Kişisel kimlik çok sayıda kimliği bütünleştirici rol oynar. Bireylerin sahip oldukları fiziksel, gramatikal, hukuksal, bölgesel, ulusal, etnik, sosyal ve kültürel kimlikleri birleştirir bunlar arasında ahenkli birliktelik sağlar. 4- Bireye özgürlüğünü, haklarını koruma duygusu kazandırır. Ben ve başkaları arasındaki ayrımı ortaya koyar. 5- Bireye orijinallik duygusu verir. Birey kendi özelliklerinin ve diğerlerinden farklı olan yanlarının farkına vardıkça kendi biricikliğinin önemini kavrar. 6- Kişisel kimliğinin farkına varanların verimliliği artar ve verimliliği artan kişinin daha güçlü bir kimlik duygusu geliştirmesine yardımcı olur. 7- Kişisel kimlik duygusu bir değer olarak kişinin bilincine yerleşir, bu da en temel ihtiyaçlardan olan kişinin hem kendisinin gözünde hem de toplumun gözünde değerli olma duygusunun gelişmesine yardımcı olur.²⁰ Dolayısıyla kimlik duygusu bireye, bir hayat felsefesi sunar. Bireyi hayatın anlam ve önemini kavrama, bir yaşam felsefesi oluşturma, geleceğe yönelik planlar yapma ve bir değerler sistemi oluşturmaya, aidiyet duygusunu da geliştirerek birey olma ve aidiyet duygularını dengeli bir şekilde yaşamaya yönelik olarak güdüler.

Bilhassa ergenlik döneminde ortaya çıkan bu ihtiyaç, artık bireyi bir topluma bağlılığın yanında o toplumun seçkin bir üyesi de olmaya güdüler. Bu isteği yerine getirilmiş kişiler artık belirli bir duygusal doyuma ulaşmış, kim olduklarının ve ne olduklarının bilincine varmış kişiler olarak içinde yaşadıkları toplumun kalkınması için bir güdülenme içerisine girerler ve ne mutlu ki bu toplumda yaşayorum bilincine varırlar. Bu ihtiyacın giderilmesi öz saygının dolayısıyla da içsel çelişki ve çatışmaların yok olduğu bir seviyedir. Bu seviyeye ulaşmış olan bir kimse artık iç huzura erişmiştir. İç huzura erişenler ancak toplumla daha barışık bir şekilde yaşayabilirler. Bir psikologun, "*Fertler kendi nefisleriyle iç harbi halinde bulundukça, sürekli içtimai barış hiçbir zaman elde edilemez.*"²¹ sözünden de anlaşılmaktadır ki toplumsal barışın sağlanabilmesi ancak her bireyin kendi iç barışını sağlamasını gerektirmektedir. Bunun da koşulu, her bireyin birtakım ihtiyaçlarının giderilmesiyle mümkündür. Bu ihtiyaçlarını karşılayamayanlarda aşağılık duygusu, zayıflık ve yardımsız kalma, bir şey yapıp başarabilme istek ve arzusunun kaybolmasına ve birtakım nevrotik rahatsızlıkların ortaya çıkmasına ve neticede ise içinde yaşadıkları toplumundan uzaklaşmalarına neden olur ve içinde yaşadıkları toplumun bir üyesi olmaktan o kadar da mutlu olmazlar. 'Toplumundan kopmuş, dışlanmış, kökenini kaybetmiş kimlik duygusundan yoksun olanlar radikal oluşumlara ilgi duyar bir duygusal durum içerisine girerler'.²²

Şimdi de Atatürk'ün 1920'li yıllarda bitmek ve belki de tarihten silinmek üzere olan bu milleti ayağa kaldırmak, bir kurtuluş mücadelesi vererek Büyük Türkiye'yi kurmak için kimlik konusunu nasıl ele aldığını ve toplumsal dinamizmi oluşturmak ve geliştirmek için kimlik konusuna vermiş olduğu önemi bu psikolojik teoriler ışığında incelemeye çalışacağız.

5- Atatürk ve Kimlik Duygusu

Atatürk kimliği, sosyo-kültürel ve psikolojik zemin üzerine temellendirerek, bu zeminler üzerinde duygusal bir bağ ve birliktelik oluşturmaya gayret etmiştir.

Psikolojik değişimin diğer değişimleri beraberinde getirmesi nedeniyle Atatürk, Türkiye’de psikolojik bir dönüşüm ve değişimin oluşmasını istedi. Psikolojik dönüşüm ve değişimin en önemli unsuru da “kimlik” duygusunun kazanılmasıdır. Atatürk, öncelikle bir “Türk Kimliği” duygusunun oluşturulması konusuna önem verdi. Burada kimlikten kasıt, “Bireyin özünde ve aynı zamanda bireyin toplumsal kültüründe oluşan bir süreçtir.” Büyük liderler bu süreci çok iyi bilmektedirler. Aynı sürecin Hindistan’ın kurtuluşunda ve kuruluşuna liderlik eden ve Mustafa Kemal Atatürk ile önemli benzerlikleri olan Mahatma Gandhi’de de görmekteyiz.²³ Milli bir lider olarak Atatürk’ün buna özel önem vermiş olduğunu söyleyebiliriz.

Toplumsal ve bireysel kimliği oluşturan ve besleyen değerlerin başında, tarihi bir geçmiş, sosyo kültürel ve manevi değerler gelmektedir. Atatürk bütün bu değerlere son derece önem vermiş, bu değerlerin korunması, geliştirilmesi ve eğitimi için, Diyanet İşleri Başkanlığı, Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu, Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi gibi kurumları oluşturmuştur. Bu nedenle O, tarihi ve kültürel değerlerimize önem vermemiz gerektiğini çok sık bir şekilde istemekte, bunu da özellikle münevverlerden (aydınlardan) beklemektedir.²⁴

Büyük insanlar düşüncelerini daha ileri kuşaklara da mesaj verir nitelikte, psikolojik ve sosyolojik gerçeklikleri de içeren birtakım imalarla ve sanatsal özellikli veciz sözlerle ifade ederler. Atatürk’ün “Ne mutlu Türkün diyene” sözü de bu açıdan incelenmesi gerekli özdeyişlerindedir. Atatürk bu sözü Cumhuriyetin kuruluşunun 10. yıl kutlamalarında söylemiştir. Bu tarihin anlam ve önemi nedir? Atatürk’ün bu sözü yeni Türk devletinin yönetim biçiminin Cumhuriyet olduğunun ilan edildiği 29 Ekim 1923 yılında söylemeyi de, 10 yıl sonra bilhassa birtakım ekonomik başarılarından sonra söylemesinin özel birtakım anlamlarının olduğu düşünülmektedir.

Atatürk’ün **“Diyarbakırlı, Vanlı, Erzurumlu, Trabzonlu, İstanbullu, Trakyalı ve Makedonyalı, hep bir ırkın evlâtları, hep aynı cevherin damarlarıdır.”** (1923)²⁵ **“Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran Türk halkına, Türk milleti denir. (1930).²⁶** sözlerinden “Ne mutlu Türküm diyene” özdeyişinin ırksal bir bağlılığı anlatmadığı anlaşılmaktadır. Burada vurgulanması istenen içtimai, antropolojik bir yapıdan ve bu yapının bir üyesi olma bilincinden bahsedilmektedir.

Bu cümle bize şunu ifade eder; Türkiye Cumhuriyeti topraklarında yaşayan, bu topraklara canıyla, malıyla ve tüm değerleriyle bağlanan, sahip çıkan ve bu topraklar uğruna gerektiğinde canını seve seve vermeyi göze alan, bu toprağı vatani belleyen ve bu şerefli ulusun bir ferdi olduğundan gurur duyan herkes ama herkes (dini, ırkı, mezhebi ve rengi ne olursa olsun) Türk’tür ve bu ulusun *şerefli* bir ferdi-

dir. Dolayısıyla “Ne mutlu Türküm diyene” cümlesinin anlamı, ne mutlu ki bu milletin onurlu ve şerefli kültürel, sosyal, tarihi ve gelecek ile ilgili ideallerimle bu milletin bir parçasıyım ve bundan da gurur duyuyorum demektir.

Kimliğin oluşmasında ve ayakta kalmasında önemli rol oynayan manevi değerler konusunda da oldukça hassas olan Atatürk milli birlik, bütünlük ve milli irade için dinin öneminden bahseder ve İslam’ın yüce bir din olduğunu O’nun akla, mantığa, hakikate tamamen tevafuk ve tetabuk ettiğini ifade etmektedir.²⁷

Bu söz, dinsel birlikteliği de içermektedir. Osmanlı döneminde ve hala bugün Anadolu ve Balkanlarda Türk’üm demek müslümanım demek ile eş anlamlıdır. 1994 yılında Bulgaristan’da yapmış olduğum bir alan araştırmasında²⁸ kendisini Pomak olarak tanıtan bir kişiye “Dinin nedir?” diye sorduğumda Müslüman olduğunu belirtmek için “Türk dinindenim” demiştir. Atatürk’ün de, Balkanlarda oldukça yaygın olan bu anlayışı bütün sözlerinde kastetmiş olduğunu bazı uygulamalarından anlıyoruz.

Bugün Amerika ve Avrupa’da yaşayan ancak Amerikalı ve Avrupalı olmayan insanların “Ne Mutlu ki Almanyalıyım”, “Ne Mutlu ki Britanyalıyım”, Ne Mutlu ki Amerikalıyım” vs. dediklerini görmekteyiz. Buna karşılık Türkiye’de yaşayıp Türk vatandaşı olan herkesin bu sözü içtenlikle söyleyemediklerini gözlemlemekteyiz.

Birleşik Kırallık’ta yaşayan bir Pakistanlının göğsünü gere gere “Ben Britanyalıyım” dediği halde Türkiye’de yaşayan bazı Türklerin söylemek istediği halde aynı sözü içtenlikle söyleyememelerinin nedenin kimlik gelişimi açısından dikkatli bir şekilde araştırılması gerekmektedir.

Maslow’a göre, ihtiyaçlar kimlik edinmeden sonraki basamaklarda daha çok ruhsal ihtiyaçlar olarak kendisini gösterir. Artık bundan sonra kişinin bilmeye, bilime, sanata ve manevi değerlere olan ilgisi artar. Neticede kişi kendisini bulur ve benlik bütünlüğüne ulaşır. Evrensel birtakım değerlere sahip olur. İnsanlar arasında birlik ve bütünlük görür. Farklılıkları değil benzerliklere göre algılama biçimi geliştirir. Atatürk’ün şu veciz cümleleri bu ruhsal ihtiyaçları hiyerarşik bir sıra ile çok açık bir şekilde dile getirmiştir:

“Milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, doğuştan getirdiği zekasını, ilme bağlılığını, güzel sanatlara olan sevgisini, milli birlik duygusunu, sürekli olarak ve her türlü vasıta ve tedbirlerle besleyerek geliştirmek milli ülkümüzdür.”

Türk milletine çok yaraşan bu ülkü, onu, bütün insanlığa gerçek huzurun temini yolunda, kendine düşen medeni vazifeyi yapmakta başarıya ulaştıracaktır.”²⁹

Maslow’a göre temel ihtiyaçlar üç sınıfta ele alınır. Bunlar, fizyolojik, güvenlik, sevgi ve öz saygı, kimlik ihtiyaçlarıdır. Bunların kesinlikle tatmin edilmesi gerekmektedir. Giderilmezse bireyin bencilce davranışlarının önüne geçilemez.

Özellikle de birtakım nedenlerden dolayı dışlanma gibi bir sorunla da karşılaştıkları zaman kırıcı ve yıkıcı da olabilirler. Toplumda sorun çıkarıcı ve suç işlemeye eğilimli olan ve radikal uçlarda yer alanların birtakım kimlik sorunları yaşadıklarını belirtmiştik. İşte bütün bunları en ince detaylarına kadar bilen Atatürk bir toplumdaki bireylerin yani Türk Milletinin her bireyinin böyle bir bilinç düzeyine ulaşması gerektiğini düşünmektedir. “Ne mutlu Türküm diyene” sözünü Cumhuriyetin 10. yılında İzmir İktisat Kongresinden sonra söylemesi de manidardır. Çünkü Cumhuriyetin 10. yılında artık Birinci Dünya ve Kurtuluş Savaşlarının neden olduğu açlık, kıtlık belirli ölçüde giderilip, iç ve dış güvenlik sorunları aşıldıktan sonra yapılması gereken en önemli şey milli birliği oluşturacak kimliğini oluşturmak ve daha yukarı doğru gelişmeyi hedeflemek olmuştur. Çünkü ‘değişimin getirdiği birtakım psikolojik ve sosyolojik sorunlara karşı kimlik bir anlam sistemi olarak ihtiyaç haline gelmektedir.’³⁰

Atatürk bu sözünde, Türk Milleti kimliğini oluşturarak bu millete mensup her bireyin bu milletin birinci sınıf vatandaşı olması, bu millet ve ülkenin her yurttaşına bu anlayışla yaklaşılması, onlara bu milletin en seçkin vatandaşları oldukları bilincinin verilmesi gerektiğini vurgulayarak çağdaş uygarlık seviyesine çıkabilmenin en temel kuralının bu olduğu aksi takdirde gelişmenin mümkün olmayacağı anlayışını ortaya koymaktadır. Bu da ancak her bireyin üretime katılmasıyla mümkündür. Bireylerin gelişime katkıları da ancak o bireylerin kendilerini bu milli birliğin onurlu bir üyesi olduğunun bilincinde olmakla mümkün olacaktır. Bu konuyu dile getiren Atatürk, “Cumhuriyet”in bütün vatandaşlarını kucaklayan, onlara sahip çıkan, onları kimsesiz ve yardımsız bırakmayan bir kavram olduğunu vurgulamaktadır. Birey ileriye yönelik üst düzey ihtiyaç ve amaçlara güdülenmezse gelişme asla mümkün olmaz. Bir amaç uğruna bir hedefe kilitlenmek, milli ruhu ve bütünlüğün oluşmasına ve toplumun müşterek benzerliklerde bir ortak ruh etrafında birleşmelerine neden olmaktadır. Bu gerçeği bir sosyolog “Ülküler tükenip haz öne geçerse, çarklar ona göre döner.”³¹ sözünde veciz bir şekilde ifade etmiştir. Kimlik ülku sahibi olmayı ve ilkeli davranmayı gerektirir. Kimlik bunalımı ise ilke ve ülkünün yok olmasına ve aşağı seviyedeki güdülenmelere götürür. Bu nedenle bir topluluğun millet olabilme özelliklerinden birisi de, toplum bireylerinin ayrı ayrı aynı ülku uğruna davranabilme yeteneğine ulaşmış olmaları ile mümkündür. Çünkü ‘kimlik bunalımı (identity crisis), kişinin kendisi hakkında tutarlı, bütünsel bir imaj geliştirememesi, toplumun bir üyesi olarak toplum içerisindeki rolünü benimseme ve kabullenme yetisinin kaybedilmesi olarak tanımlanmaktadır.’³²

Her ne kadar 20. yüzyılın sonlarından itibaren postmodernizmle birlikte ırksal bir kimliğe dayalı ulus devletlerin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ve Balkanlarda olduğu gibi yeni kimlik arayışlarına bağlı olarak parçalandığı ve her parçalanmanın beraberinde yeni parçalanmalara yol açtığı vurgulansa da, bu devletlerde bireysel kimliğin ihmal ve engellenmesi bir ideolojik düşünme biçiminin kimlik olarak algılanması neticesinde, yeni kimlik arayışlarına veya ifadelerine bağlı olarak bölünmeleri beraberinde getirmiştir.

Atatürk, Türkleri yeniden eski güçlerine kavuşturabilmek için onlara bir kimlik kazandırarak kendi varlıklarının bilincine varmalarını hedeflemiştir. Atatürk'ün **“Dünyanın bize hürmet göstermesini istiyorsak evvela bizim kendi benliğimize ve milliyetimize bu hürmeti hissen, fikren, fiilen bütün hareketlerimizle gösterelim. Bilelim ki milli benliğini bulmayan milletler başka milletlerin avidir.”**³³ sözleriyle üstün vasıfları olan ve bu vasıflarıyla büyük işler başarabilecek bir millet olduğumuz bilincine varmamızı ve bu nedenle kendimize saygı (öz-saygı) duygumuzu geliştirmemiz gerektiğini arzulamıştır.

Ünlü sosyolog Ziya Gökalp, geçmişteki milletlerde, millet ruhunun oluşmasının büyük bir ilerleme ve gelişmeye neden olduğunu gözlemlemiştir. Neticede dinin, ahlakın, hukukun, estetik, bilim, felsefe, dil ve ekonomik alanlarda gençleşmenin ve canlanmanın meydana geleceğini bütün bu alanlarda milli vicdanın oluşacağını ve artık böyle toplumların sömürge olmaktan kurtulacaklarını belirtmektedir.³⁴ Ayrıca Gökalp, milli duygunun, milliyet düşüncesinin bir toplumu, mahkum bir topluluk olmaktan kurtaran çok önemli bir enstrüman olduğunu vurgulamaktadır.³⁵ Bugün Japonya'nın, Almanya'nın hızlı kalkınması ve modernleşmesinin en önemli nedeninin milli bir kimliğin etrafında heyecanlı bir birleşme olduğu belirtilmektedir.³⁶

Bugün suç işleyenlerin en önemli ortak noktalarından birisi bunların devletin şefkatli kollarının kendilerini kuşatmadığını belirtmiş olmalarıdır. Nasıl ki ailesinden şefkat ve ilgi görmeyen ve ailelerinin kendilerine yetişkin kimlikli ve kişilikli bir birey olarak bakmamalarının, gençlerin ailelerini terk ettiklerini veya ailede sorunlara neden olduklarını gördüğümüz gibi, devlet içerisindeki vatandaşlar için de durum aynı şekilde cereyan etmektedir. Atatürk sağlıklı ve mutlu geleceğin ancak kimliğini kazanmış bir toplumla mümkün olacağı düşüncesiyle bu konuda yapılması gerekenleri “Ne mutlu Türküm diyene” sözünde özetlemiştir. Atatürk her fırsatta Türk Milletinin büyüklüğünden onun eskiden beri sahip olduğu üstün seciyesinden bahsederken onu, içerisinde var olan güzel özellikleri harekete geçirebilmesi için güdülemeye çalışmaktadır. Çünkü bir milletin üstün birtakım potansiyel özelliklere sahip olması yeterli değildir. Bu özelliklerin harekete geçirilmesi ve işlenmesi gerekmektedir. Kişilik gelişimi sürecinde çocuklar doğuştan kendilerine verilmiş olan ve zamanı gelince kendisini hissettiren güzel özellikler, desteklenirse gelişir. Sözelimi, iki yaşındaki bir çocukta ortaya çıkmaya çalışan özgürlük ve özerklik duygusu, dört yaşlarında ortaya çıkan girişimcilik ruhu ve 6-12 yaşlarında ortaya çıkan çalışma ve başarılı olma duyguları ancak çocuklar bu yönlerde desteklenirse gelişir, aksi takdirde bu duyguların zıddı olan şüphe ve utanç, suçluluk ve aşağılık duygular gelişir. İnsan doğasında doğuştan var olan bu olumlu duyguların geliştirmenin en etkili yolu bireyleri onore etmekle mümkün olur. Onore edilmeyenlerin kendilerini onurlu hissetmeleri de mümkün değildir. Bu nedenle Atatürk bu duyguların ortaya çıkması doğrultusunda politikalar geliştirmiş ve vatandaşlarını da buna inandırmıştır. Eğer ülkenin her bireyi bu sözü içtenlikle söyleyemiyorsa o zaman gelişmenin mümkün olamayacağını vurgulayan Atatürk, kendisinden sonraki yöneticilere de bir hedef belirlemektedir. Bu hedef de her bireyini bu ülkenin

önemsenen, benimsenen onurlu bir üyesi bilincine ulaştırmak için gayret sarf etmektir. Yapılan sosyal psikolojik araştırmalara göre, bir toplumun ekonomik, sosyolojik ve psikolojik imkanlarından yararlanma ile o toplumun normlarına sahip lenme ve memnuniyet arasında olumlu bir ilişki mevcuttur. İşte bu bilince ulaşmak için, ekonomik, sosyal ve psikolojik ihtiyaçların yerine getirilmesi ve belirli oranda bir doyuma ulaşmasıyla mümkün olur.

“Geçen zamana oranla, daha çok çalışacağız. Bunda da başarılı olacağımıza kuşku yoktur. Çünkü Türk ulusunun karakteri yüksektir. Türk ulusu çalışkandır. Türk Ulusu zekidir.”³⁷ sözleriyle Atatürk hem Türk milletinin hedeflediği yere varabilmesi için çok çalışması gerektiğini vurgulamış ve bu başarı için de onlara kimlik ve güven duygusu oluşturarak onları güdülemeyi bilmiştir. 10. Yıl Nutkuna baktığımız zaman Atatürk’ün konuşması boyunca hep Türk milletinin güzelliklerinden, kabiliyetlerinden bahsettiğini görürüz. Olumsuzluk içeren bir kelime dahi yoktur. Atatürk, 370 kelimelik 10. Yıl Nutkunda 11 defa büyük, 5 defa yüksek ve 4 defa başarı kelimesini kullandığını görmekteyiz.

Atatürk, Türk vatandaşlarının onurlu ve gururlu olduklarını ve istedikleri hedefe ulaşabilecek güç ve kuvvete sahip olduklarını vurgulamış, böyle yapmakla onlarda bir ümit duygusunun canlı kalması ve yeşermesini istemiştir. Bunun için her konuşmasında **“Bizim halkımız çok temiz kalpli, çok asil ruhlu, terakkiye çok kabiliyetli bir halktır. (1923)”**³⁸, **“Türkler medeniyette asildirler.”**³⁹ gibi sözleriyle Türk milletinin üstün vasıflarla donatıldığından bahsetmiştir. Bugün milli ve dini kültürümüzde de ümitsizlik kınanmakta ve toplumların gelecekleri ile ilgili ümit içerisinde olmaları istenmektedir, olumsuzluklar içerisinde dahi ümitvar olunması önerilmektedir. Bugün modern psikiyatri, geleceğe ait ümitsizlik, yetersizlik duygularının ruh sağlığını bozucu etkilerinin olduğunu veya bu tür rahatsızlıkların ruh sağlığı bozukluklarının bir sonucu olacağını vurgulamaktadır.⁴⁰ Bu nedenle, milletin her bir bireyinin ve bir bütün olarak bütün toplumun kendi güç ve kuvvetine inandırılması ve bu uğurda çalışmaların yapılması milli bir kimliğin oluşturulması, birlik ve beraberliğin sağlanması açısından oldukça önemli bir çalışma olacaktır. Sanıyorum ki Büyük Atatürk’ün ruhunu en çok mutlu edecek faaliyetler de bunlar olacaktır.

5- Sonuç

Atatürk, Tanzimattan beri Batılılaşma çabaları içerisinde kendi kimliğini ve kültürel değerlerini unutma tehlikesi ile yüz yüze gelmiş olan bir milletin gerçek bağımsızlığını kazanabilmesinin en önemli koşulunun bir milleti ayakta tutan kimlik unsurlarının oluşturulması gerektiğini düşünmüştür. Cumhuriyetin kuruluşunun ilk yıllarında, gerçek bağımsızlığa kavuşmak ve gelişimini sağlamak için gerekli olan kimlik duygusu ve bu kimliği oluşturan maddi ve manevi değerlerin oluşturulması hususu önemli bir konu haline gelmiştir. Bu nedenle Atatürk, Türk halkına kendi kimliğini hatırlatma ve benimsetme çabaları içerisinde olmuştur. Böyle yapmakla Atatürk, 150 yıllık ezilmiş, incinmiş, gururu kırılmış, Avrupa’nın hasta

adamı durumuna düşmüş olan Türk halkını, kendi öz kültürel değerleriyle bütünleşmiş bir kimlik etrafında toplayıp, ileriye yönelik bir amaç göstererek, onları gelişmiş toplumlar arasındaki onurlu yerini almaları konusunda güdülemiştir. 'Ne Mutlu Türküm Diyene' sözünün, Atatürk'ün sözlerinde devamlı vurguladığı ve Türk milletine geçilmesi için bir hedef olarak gösterdiği "Muasır Medeniyetler Seviyesi" ile yakından ilişkili olması da bunun bir göstergesidir.

Ekonomik kimliğin ön plana çıktığı ve çıkarılmaya çalışıldığı günümüzde, sosyal ve bireysel kimliğin ve unsurlarının korunması ve edinilmesi, Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş yıllarında oynadığı rolü oynaması gibi bireyin ve toplumun varlığının devamı açısından önemli görünmektedir.

Türk toplumunun hala kimlik sorunlarını tamamıyla aşamamış olması, gelişmesinin önündeki en büyük engellerden birisi olarak durmaktadır. Bu nedenle Atatürk, kendi varlığının, kimliğinin bilincinde olan, kendine saygı duyan, değer veren ve bu arada başkalarının da varlığına saygı duyan bir millet (toplum, ulus) oluşturma çabası içerisinde olmuştur. Kısa ve uzun gelecekte Türk halkı hangi topluluk içerisinde yer alırsa alsın yine de nesnel ve öznel kimliğini korumak zordur. Ancak bu şekilde birtakım ekonomik ve siyasal yapılanmaların içerisinde etkin ve verimli bir üyesi olarak yer alacaktır.

KAYNAKÇA

- Argyle, Michael & Benjamin Beit-Hallahmi, **The Social Psychology of Religion**, Douthidge & Kegan Paul, London 1975.
- Atatürk'ün **Söylev ve Demeçleri**, C. II., Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları 1, Ankara 1959.
- Beit-Hallahmi, Menjamin, "Religion as Art and Identity", in **Psychology of Religion, Personalities, Problems, Possibilities**, Ed. Nevton Melony, Baker Book House, USA 1991, pp. 169-188.
- Bilgin, Nuri, **İnsan İlişkileri ve Kimlik**, Sistem yay., İstanbul 1996.
- Budak, Selçuk, **Psikoloji Sözlüğü**, Bilim ve Sanat yay., Ankara 2000.
- Erikson, E., **Identity; Youth and Crisis**, London 1994.
- , **Gandhi's Truth, On the Origins of Militant Nonviolence**, London 1993.
- , **Childhood and Society**, Vintage, London 1995.
- Feyzioğlu, Turhan, **Atatürk ve Milliyetçilik, Atatürk**, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1987.

- Göka, Erol, **İslam Dünyasında Neden Bir İnsan Psikolojisi Anlayışı Geliştirilememiştir?** (2003-Ocak, tarihinde Ankara’da düzenlenen“Kuran ve İnsan Sempozyumu”nda sunduğu bildiriden alınmıştır.
- Gökalp, Ziya, **Türkçülüğün Esasları**, sadeleştiren Cengiz Han, İstanbul 1996.
- Hoffer, Eric, **Kesin İnançlılar; Kitle Hareketlerinin Anatomisi**, çev. Erkil Günur, Akran yay., İstanbul 1993.
- Janis, Irving L., **Current Trends in Psychology**, Los Altos, William Kuafman, 1977.
- Keskin, Mustafa, **Atatürk’ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1999.
- Kösoğlu, Nevzat, **Türk Kimliği ve Türk Dünyası**, İstanbul 1996.
- Kula, Naci, **Kimlik ve Din; Ergenler Üzerine Bir Araştırma**, Ayışığı Kitapları, İstanbul 2001.
- Kuşat, Ali, -“The Influence of Minority Feelings on the Formation of Religious Concept and Individual Identity: The Case of Bulgarian Muslims, Muslim” **Minority Affairs**, V. 21, N: 2 October 2001, ss.363-372.
- Liebman, Joshua Loth, **Kalp Huzuru**, çev. Sofi Huri, İstanbul 1952.
- Maslow, Abraham, **Toward a Psychology of Being**, London 1968.
- Ornstein, Robert, **Yeni Bir Psikoloji**, çev. Erol Göka, İnsan yay., İstanbul 1990.
- Öztürk, Orhan, **Ruh Sağlığı ve Bozuklukları**, Ankara 2002.
- Roy, Olivier, **Küreselleşen İslam**, çev. Haldun Bayrı, Metis Yayınları, İstanbul 2003.
- Schultz, Duane P. ve Sydney Ellen Schultz, **Modern Psikoloji Tarihi**, çev. Yasmine Aslay, Kaknüs yay., İstanbul 2001.
- Sezen, Yümni, **Çağdaşlaşma Yabancılaşma ve Kimlik**, İstanbul 2002.
- Sinha, R.K., **Kurtuluş Savaşı, Devrimler Mustafa Kemal ve Mahatma Gandhi**, İstanbul 1972.
- Taştan, A. Vahap, **Kimlik ve Din, Kayseri’den Yurtdışına İşçi Göçü Olayının Kültürel Boyutu**, Kayseri Büyükşehir Belediyesi yayını, Kayseri 1996.
- Tural, Sadık, **Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler**, Kültür ve Turizm Bakanlığı yay. 994, Ankara 1988.
- Yavuzer, Haluk, **Çocuk Psikolojisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul 2001.
- Wullf, David M.: **Psychology of Religion, Calassic and Contemporary Views**, Jonh Wiley & Sons, New York 1991.

DİPNOTLAR

- ¹ Irving L. Janis, **Current Trends in Psychology**, Los Altos, William Kuafman, 1977.
- ² Ornstein, Robert, **Yeni Bir Psikoloji**, çev. Erol Göka, İnsan yay., İstanbul 1990.
- ³ Erol Göka, **İslam Dünyasında Neden Bir İnsan Psikolojisi Anlayışı Geliştirilememiştir?** (2003-Ocak, tarihinde “Kuran ve İnsan Sempozyumu”nda sunduğu bildiriden alınmıştır.
- ⁴ Selçuk Budak, **Psikoloji Sözlüğü**, Ankara 2000, Kimlik maddesi., s. 451.
- ⁵ Selçuk Budak, **Psikoloji Sözlüğü**, s. 451.
- ⁶ E.H. Erikson, **Gandhi’s Truth, On the Origins of Militant Nonviolence**, London 1993, s. 265-267.
- ⁷ Bkz. Benjamin Beit-Hallahmi, “Religion as Art and Identity”, in **Psychology of Religion, Personalities, Problems, Possibilities**, Ed. Nevton Melony, Baker Book House, USA 1991, pp. 183-186.
- ⁸ Haluk Yavuzer, **Çocuk Psikolojisi**, İstanbul 2001, s. 276.
- ⁹ Michael Argyle & B. Beit-Hallahmi, **The Social Psychology of Religion**, Doudlge & Kegan Paul, London 1975, s. 202.
- ¹⁰ Duane P. Schultz ve Sydney E Schultz, **Modern Psikoloji Tarihi**, çev. Yasemin Aslay, İstanbul 2001, s. 385; Ayrıca bkz. Nuri Bilgin, **İnsan İlişkileri ve Kimlik**, Sistem yay., İstanbul 1996, ss. 192-200.
- ¹¹ E. Erikson, **Identity; Youth and Crisis**, London 1994, s. 89.
- ¹² E. Erikson, **Identity, Youth and Crisis**, s. 45.
- ¹³ Naci Kula, **Kimlik ve Din; Ergenler Üzerine Bir Araştırma**, Ayışığı Kitapları, İstanbul 2001, s. 67.
- ¹⁴ Duane P. Schultz ve Sydney Ellen Schultz, **Modern Psikoloji Tarihi**, s. 385.
- ¹⁵ Orhan Öztürk, **Ruh Sağlığı ve Bozuklukları**, Ankara 2002, s. 104.
- ¹⁶ O. Öztürk, **Ruh Sağlığı**, s. 434.
- ¹⁷ E. Erikson, **Identity; Youth and Crisis**, London 1994, s. 88; E. Erikson, **Childhood and Society**, Vintage, London 1995, ss. 234-236.
- ¹⁸ E. Erikson, **Identity**, s. 49.
- ¹⁹ Abraham Maslow, **Toward a Psychology of Being**, London 1968, s. 21.
- ²⁰ Nuri Bilgin, **İnsan İlişkileri ve Kimlik**, s. 199-200; Ayrıca bkz. David M. Wulff, **Psychology of Religion, Calassic and Contemporary Views**, Jonh Wiley & Sons, New York 1991, s. 376.
- ²¹ Joshua Loth Liebman, **Kalp Huzuru**, çev. Sofi Huri, İstanbul 1952, s. 1.
- ²² Olivier Roy, **Küreselleşen İslam**, çev. Haldun Bayrı, Metis Yayınları, İstanbul 2003, ss. 21-29.
- ²³ Bkn. R.K. Sinha, **Kurtuluş Savaşı, Devrimler Mustafa Kemal ve Mahatma Gandhi**, İstanbul 1972.
- ²⁴ Atatürk’ün **Söylev ve Demeçleri**, C. II. s. 140-141.
- ²⁵ <http://yayim.meb.gov.tr/yayimlar/sayi38/basyazi.htm> den alınmış ve burada gösterilen kaynak ise: 1932 (Cumhuriyet gazetesi, 5.10.1932; Kadri Kemal Kop, **Atatürk Diyarbakır’da**, s. 4); “(26 Eylül 1932, Diyarbakir Gazetesi). Ayrıca bkn. Turhan Feyzioğlu, **Atatürk ve Milliyetçilik**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1987, s. 52.
- ²⁶ Mustafa Keskin, **Atatürk’ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı**, Atatürk Arş. Merkezi, Ankara 1999, s. 105.
- ²⁷ Atatürk’ün **Söylev ve Demeçleri**, C. II. s. 96.

- ²⁸ Ali Kuşat, -“The Influence of Minority Feelings on the Formation of Religious Concept and Individual Identity: The Case of Bulgarian Muslims, Muslim” **Minority Affairs**, V. 21, N: 2 October 2001, ss. 363-372.
- ²⁹ **Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri**, II, s. 272.
- ³⁰ A.Vahap Taştan, **Kimlik ve Din; Kayseri’den Yurtdışına İşçi Göçü Olayının Kültürel Boyutu**, 1996, s. 15.
- ³¹ Yümni Sezen, **Çağdaşlaşma Yabancılaşma ve Kimlik**, İstanbul 2002, s. 57.
- ³² Selçuk Budak, **Psikoloji Sözlüğü**, “**Kimlik bunalımı**” maddesi, s. 452.
- ³³ Yümni Sezen, **Hümanizm ve Atatürk Devrimleri**, s. 203.
- ³⁴ Ziya Gökalp, **Türkçülüğün Esasları**, sadeleştiren Cengiz Han, İstanbul 1996, ss. 85-86.
- ³⁵ Nevzat Kösoğlu, **Türk Kimliği ve Türk Dünyası**, İstanbul 1996, s. 152.
- ³⁶ Eric Hoffer, **Kesin İnançlılar; Kitle Hareketlerinin Anatomisi**, çev. Erkil Günür, Akran yay. İstanbul 1993, s. 25.
- ³⁷ Atatürk’ün **Söylev ve Demeçleri**, C.II, s. 141.
- ³⁸ Atatürk’ün **Söylev ve Demeçleri**, C.II, s. 141.
- ³⁹ Atatürk’ün **Söylev ve Demeçleri**, C.III, s. 89.
- ⁴⁰ Bkz. Sadık Tural, **Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler**, Kültür ve Turizm Bakanlığı yay. 994, Ankara 1988, ss. 113-114.